

ROLE OTCE V RODINĚ JAKO ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍHO VÝVOJ DÍTĚTE

Role of the father as a factor affecting the child development

8: 1 - 200, 2006
ISSN 1212-4117

Michaela Šimková, Adéla Kubičková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce a sociální politiky

Summary

The contemporary role of fathers may be understood as so called crisis of fathers due to the fact that the fathers have lost many things that formed their status. Roles fulfilled by father and mother in the child life are different, but this does not mean that either of them is more or less important. The smallest participation of fathers in taking care of children is characteristic for their earliest age. This participation is typically enhanced when the child starts walking and speaking. Their largest contribution to the child upbringing takes place in the child age up to 15 years. Numerous psychological investigations demonstrated that the period of the preschool age is extraordinarily important, if not critical, for the creation of parent attitudes. Some fathers state that they would be happy, if they were able to take more care of their children, but as husbands and fathers they are due to support the family. Their behaviour is determined by the structure of the labour market in our country. The target of the research implemented was to provide mapping of opinions of the public concerning the role of fathers in the family as a factor affecting the child life. Anonymous examination based on the use of on-line questionnaires was being performed from October through December 2005 in the city of Strakonice. The rate of the return of the questionnaires was of 66%. The sample examined comprised 201 respondents. The results of the research suggested that 50.5% of respondents consider the roles of men and women as equivalent. Forty-five percent of respondents considered the role of men to be inferior to that of women.

Key words: role of fathers – family – child development – gender roles

Souhrn

Současná otcovská role může být vnímána jako tzv. krize otců, neboť otcové ztratili mnohé ze svého původního statusu. Ačkoli otec a matka obvykle plní v životě dítěte rozdílné role, neznamená to, že více nebo méně důležité. Otcové obecně se účastní základní péče o děti nejméně v jejich nejmladším věku. Více se obvykle začnou zapojovat, když dítě chodí a začíná mluvit. Nejvíce se na výchově podílí ve věku od pěti do patnácti let. Četnými psychologickými výzkumy bylo potvrzeno, že období předškolního věku je pro vytváření rodičovských postojů mimořádně důležité, ne-li kritické. Někteří muži uvádí, že by uvítali, kdyby se mohli o své děti starat, ale jejich hlavní povinností jako manželů a otců je zajištění obživy. Struktura pracovního trhu v naší společnosti jim s těži toto chování umožňuje. Cílem zrealizovaného průzkumu bylo zmapovat názory veřejnosti na roli otce v rodině jako činitele ovlivňujícího vývoj dítěte. Anonymní dotazníkové šetření proběhlo v období od října do prosince roku 2005 ve městě Strakonice a prostřednictvím on-line dotazníku. Respondenti byli vybráni pomocí náhodného systematického výběru. Návratnost dotazníků činila 66 %. Výzkumný vzorek byl tvořen 201 respondenty. Z výsledků průzkumu bylo zjištěno, že 50,5 % respondentů vnímá role otce a matky jako rovnocenné. 45 % respondentů označilo tvrzení, že role muže je méněcenná roli ženy.

Klíčová slova: role otce – rodina – vliv – vývoj dítěte – genderové role

SOUČASNÝ STAV ZVOLENÉ PROBLEMATIKY

Dnešní rodina, i přes fakta o klesající její soudržnosti, rozvolněnosti manželských vztahů a nárůstu rozvodů, zůstává stále nejvýznamnějším opěrným bodem a institucí socializace člověka (Singly, 1999). Jednotná sociologická teorie rodiny neexis-

tuje stejně jako jednotná rodina (Možný, 2002). Existuje mnoho jejích podob, variant i způsobů soužití v prostoru, času a formě. V této souvislosti je možné hledat jen nejdůležitější znaky, které by rodinu ve vši její variabilitě zachytily. Z tohoto hlediska lze rodinu chápat jako malou primární

společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, které podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jednotlivcům i k celé společnosti (Dunovský, 1999). V rámci rodiny se období přechodu od moderního k postmodernímu uspořádání projevuje zvláště zaměřením na vztahy. Vztahy již samy o sobě nemají hodnotu. Hodnota vyplývá především z uspokojení, které mají poskytnout každému členu rodiny. Jedinci vyjadřují svou víru a hodnotu autonomie různými způsoby. Odmítají přijmout sociální role manžela a manželky. Sami se chtějí stát jejich tvůrci. Tento fakt se projevuje dvěma způsoby. Jedním je odmítání instituce manželství a druhým kritika dělby práce mezi pohlavími. Muži a ženy chtějí zůstat sami sebou i ve svém rodinném životě. Manželství není atraktivní v případě, kdy je chápáno jako možné uzavření se do předem určených rolí (Singly, 1999).

Genderové role jsou výsledkem specifikace a diferenciací, kterými prošla ve svém vývoji společnost. Jedná se o funkci, která je jedinci přisouzena, ne o jeho podstatu (Sejkorová a Květoň, 2001). Genderová socializace je proces, kterým se jedinec učí pohlížet sám na sebe jako na muže, nebo ženu. Je zaučován do mužských a ženských rolí spojovaných s obrazem nositele určitého biologického pohlaví (Jandourek, 2001). Genderové role a genderovou identitu si dítě neosvojuje mechanicky od rodiče. Osvojuje si je tím, že se různými způsoby identifikuje (Oakleová, 2000). Je pozoruhodné, že rodiče se ke svým dětem chovají rozdílně. Rodiče komunikují se svými dcerami a syny odlišně. V hovoru s dcerami užívají větší počet a pestřejší zásobu slov. S dcerami také častěji mluví o smutku a s chlapci o hněvu. Lze předpokládat, že těmito aspekty rodinné socializace vedou rodiče své dcery k tomu, aby pozorně vnímaly pocity druhých a pečovaly o mezilidské vztahy. Chlapci jsou vychováni k asertivitě a potlačování emocí, pokud dávají najevo hněv. Svou roli také hraje pohlaví rodiče. Zejména otcové se společně se svými syny kojeneckého či batolecího věku věnují interaktivním hrám. Více je podporují ve vizuálním, hmatovém, motorickém zkoumání okolního světa. Zatímco své dcery povzbuzují především v řečové interakci (Curran a Renzzetti, 2003). Děti ve věku šesti let jsou velmi silně vnímavé k literatuře, se kterou se setkávají ve škole. Nejkritičtější období pro vývoj a potvrzení genderových rolí je podle některých odborníků dospívání (Oakleová, 2000).

Otec je definován jako rodič mužského pohlaví. Lze rozlišovat biologickou roli (otec je ten, kdo dítě zplodí), sociální (otec je ten, kdo se o dítě dlouhodobě stará, kdo je vychovává) a právní (komu přináší rodičovská odpovědnost, práva a povinnosti). V naší společnosti jsou všechny tři role ve většině případů spojeny. Primární roli otce tu komplementárně s rolí matky zkoumá především sociologie rodiny. V sociologii, v sociální a vývojové psychologii souvisí role otce s identifikačním modelem chování pro syny, někdy i pro dcery (Bakalář, 2002). Počátkem devatenáctého století měl otec stále větší zodpovědnost za dítě než matka. V průběhu tohoto století přicházely první změny. Muži jako živitelé rodin opouštěli domovy a trávili více času v práci. Otec se stal hlavou rodiny díky své mužské racionalitě. Souběžně s vyloučením žen z aktivní účasti na událostech vnějšího světa byla povznášena tato mužská racionalita, která muže nakonec vyloučila z intimního vztahu se svými dětmi. Odstup muže od miminek a malých dětí si lze vysvětlit jako kulturní tlak (Burgessová, 2004). Dalším faktorem ovlivňujícím postavení otců ve společnosti byl rodící se feminismus a nárůst popularity psychoanalytické teorie, která kladla důraz na přínos matky v psychické potřebě dítěte. Na základě těchto faktorů vznikl tzv. „kult mateřství“, který souvisí s podceňováním významu otce pro vývoj dítěte (Černá, 2001). Péče o děti se stala výhradně záležitostí žen. Povinnosti učitele a vychovatele, o které se rodiče dříve dělili, byly z velké míry rozděleny mezi matku a učitele-profesionály. V roce 1975 byla situace v diskriminaci výchovné působnosti otců extrémní. Otec byl odborníky označen zapomenutým přispěvatelem k výchově dítěte. To rozpoutalo v USA vlnu výzkumů, jejichž výsledkem byla revoluce v pohlížení psychologů na relativní podíl otců a matek při výchově dítěte. Zjistilo se, že otec je významný nejen ve vývoji staršího dítěte, nýbrž také v raných letech vývoje (Warshak, 1996). V současnosti se stále více odborníků zabývá tímto tématem. Důležitost otce při vývoji dítěte si uvědomují mnozí dnešní odborníci. Svou úlohu by otec měl naplňovat v plné míře již během těhotenství matky a hned po narození (Veleminský, 1993). Od období kojeneckého až po batolecí nemá otec přesně vyhrazenou svou roli. Poskytuje svým dětem jiné zkušenosti a přispívá k rozvoji jiných kompetencí. Děti je mohou chápat jako zdroj zábavy a vzrušení, protože jim přinášejí nové podněty a nápady, ožívují jejich denní stereotyp. V interakci otce s dítětem převažuje tělesná stimulace a společná hra. Otcové již v tomto věku kladou větší důraz na dodržování řádu, na plnění určitých požadavků, podporují rozvoj samostat-

nosti. V předškolním věku dochází k další diferenciaci v chování otců k dětem, výrazně s ohledem na pohlaví dítěte. Rodič stejného pohlaví představuje významný model genderové role, připoutání k tomuto rodiči a jeho napodobování posiluje sebejistotu, ale důležitou funkci má i rodič opačného pohlaví. Ve školním věku otec i nadále funguje jako opora dětské samostatnosti, nezávislosti, sebejistoty a sebedůvěry. Učí děti respektovat pravidla, spolupracovat a prosadit se v různých skupinách i mimo rodinu. Protože si dětmi hraje podobným způsobem a přímo je instruuje, jak je vhodné se v takových situacích chovat (Vágnerová, 2005).

Současná otcovská role může být vnímána jako tzv. krize otců, neboť ztratili mnohé ze svého původního statusu (Černá, 2001). Někteří autoři označují současné období jako věk bez rozdílů pohlaví. Tento výrok vznikl na základě domněnky, že mužům je vnucován ženský názor na svět. Jejich otcovská role je pod velkým společenským tlakem, očekávajícím jeho chování na základě představ, které jsou vytvořeny ženami (Moirs, 2000). Ačkoli otec a matka obvykle hrají v životě dítěte rozdílné role, neznamená to, že více nebo méně důležité (Warshak, 1996). Muži jsou vůči malému dítěti vybaveni stejnými mechanismy jako ženy. Staví se k dítěti stejným způsobem, dotýkají se stejným způsobem, dívají se na ně ze stejné vzdálenosti, mluví na ně vyšším hlasem atd. (Matějček, 2003). Muž se nestává otcem narozením dítěte. Jedná se dlouhodobý proces, který začíná dlouho před porodem a pokračuje mnoho let po něm. Mnozí muži se v současnosti na roli otce aktivně připravují, čtou například společně se svou partnerkou knihy o vývoji plodu a péči o novorozence. Mohou se účastnit samotného porodu. Vztah otce k narozenému dítěti se tak může rozvíjet od prvního pohledu, dotyku a zaplakaní (Skočovský, 2004). Podle výzkumů se však otcové obecně účastní základní péče o děti nejméně v jejich nejmladším věku. Psychologickými výzkumy bylo potvrzeno, že období předškolního věku je pro vytváření rodičovských postojů mimořádně důležité, ne-li kritické (Matějček, 2003). Více se obvykle začnou zapojovat, když dítě chodí a začíná mluvit. Nejvíce se pak na výchově podílí ve věku od pěti do patnácti let. I tehdy se však v čase, který otcové tráví se svými dětmi, věnují spíše rekreaci či vzdělávání. Někteří muži uvádí, že by uvítali, kdyby se mohli o své děti starat, ale jejich hlavní povinností jako manželů a otců je zajištění obživy. Struktura pracovního trhu v naší společnosti jim ztěžuje toto chování umožňuje (Curran a Renzetti, 2003). Přes všechny poznatky je rozhodujícím faktorem pro příznivý vývoj dítě-

te podstatná jedna skutečnost. Musí být splněna podmínka, že se jedná o otce angažovaného, pečujícího, věnujícího svým dětem nezanedbatelnou část svého času. O otce, který svou otcovskou roli bez výhrad přijímá, přistupuje k ní zodpovědně a považuje ji pro sebe samého za důležitou. Jde o otce, který dosahuje určitých morálních kvalit a může sám dítěti poskytnout pozitivní identifikační vzor. Pouhá přítomnost otce v rodině nestačí (Černá, 2001). Ústředním psychologickým úkolem adolescence a rané dospělosti je vytvoření vztahů k příslušníkům druhého pohlaví. Otcův zájem, podpora a dosažitelnost dávají synovi zřetelnou výhodu ve společenském styku se ženami. Schopnost žen vytvořit úspěšný manželský vztah narůstá, když sama prožila vřelý vztah se svým otcem. Pouhá přítomnost otce doma však nezaručuje, že jde o vhodného otce nebo že jeho vliv bude pozitivní. Z rodin, kde chyběl otec nebo byl nevhodným vzorem, pochází neúměrné množství delikventů. Syna zlostného, který má malou frustrační toleranci a slabé sebeovládání, náchylného k impulzivnímu a agresivnímu chování, vychová zejména otec, který jej během jeho formativních let málokdy pochválil. Byli ve vztahu nepřátelství, odmítání a trestů, často tělesných. Nelze tvrdit, že souvislost mezi antisociálním chováním a nedostatečnou otcovskou péčí vede vždy k delikvenci. Stejně jako neplatí vždy, že pozitivní vztah k otci zaručuje, že dítě se antisociálnímu chování vyhne. Avšak vřelý, angažovaný a pečující otec je stráží proti antisociálnímu chování, zatímco otec neplnící rodičovské funkce pravděpodobnost delikvence zvyšuje (Warshak, 1996).

CÍL PRŮZKUMU, ZVOLENÁ METODIKA, CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ POPULACE

Cílem zrealizovaného průzkumu bylo zmapovat názory veřejnosti na roli otce v rodině jako činitele ovlivňujícího vývoj dítěte. Anonymní dotazníkové šetření proběhlo v období od října do prosince roku 2005 ve městě Strakonice a prostřednictvím on-line dotazníku. Respondenti byli vybráni pomocí náhodného systematického výběru. Identifikačními znaky respondenta bylo pohlaví, věk a rodinný stav. Návratnost dotazníků činila 66 %. Výzkumný vzorek byl tvořen 201 respondenty.

Graf 1 charakterizuje zastoupení respondentů podle pohlaví – 60 % žen a 40 % mužů.

Graf 2 charakterizuje zastoupení respondentů podle věku. Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) bylo využito věkové kategorizace. První skupinu respondentů ve věku od 15 do 20 let tvořilo 17 %

adolescentních respondentů. Druhou věkovou kategorií byla časná dospělost, kterou zaujímal 22,4 % respondentů. Střední dospělost (do 45 let) tvořilo 41,8 % dotázaných. Předposlední kategorii tvořily osoby do 65 let, která je ve vývojové psychologii označována jako pozdní dospělost v 16,9 % respondentů. Poslední věková kategorie stáří byla zastoupena 2 % respondentů.

Graf 3 charakterizuje zastoupení respondentů podle rodinného stavu. Početně největší skupinu tvořily osoby svobodné 53,2 % respondentů. Ve skupině ženatých a vdaných bylo 38,8 % respondentů, ve skupině rozvedených 6 % respondentů a 2 % ovdovělých.

VÝSLEDKY

Graf 4 charakterizuje postoj respondentů k roli otce ve vztahu k roli matky.

Graf 5 charakterizuje, které role respondenti vnímali jako nezastupitelné role otců.

DISKUSE

Diskuse k výsledkům grafu 4, charakterizujícímu postoj respondentů k roli otce ve vztahu k roli matky. Respondenti nejčastěji označili odpověď, že role otce a matky jsou rovnocenné (50,5 % respondentů). 45 % respondentů označilo tvrzení, že role muže je méněcenná roli ženy. Role muže je kvalitnější než role ženy vybralo pouze 1,5 % respondentů. Alternativu jiné uvedla 3 % respondentů. Respondenti odpovídali na otázku, jak nahlíží veřejnost na roli muže v rodině při výchově dítěte. Otázka sledovala, zda se respondent ztotožňuje s genderovými stereotypy, sociokulturně určenými rolami na základě pohlaví, které jsou ve společnosti obecně uznávány. Na tradiční rozdělení rolí v rodině poukazují i výsledky výzkumu Maříkové a Radimské, 2004 - péče o malé děti je v České republice tradičně záležitostí žen. Náklady spojené s péčí a výchovou dětí, ekonomické, časové či pracovní, jsou z mnoha důvodů nerovně rozděleny mezi oběma pohlavími: ženy věnují péči o děti mnohem více svého času než muži. Ženy přizpůsobují své mateřské roli svou pracovní dráhu, častěji přerušují kariéru a pracují menší počet hodin, akceptují menší finanční ohodnocení a menší sociální zabezpečení své profesionální práce. Nerovné postavení mužů a žen na pracovním trhu je úzce spjata právě s mateřstvím a intenzivní účastí žen na péči o děti. Na druhou stranu muži nadále spatřují zdroj své realizace a identity zejména v profesionální oblasti, čas strávený v práci nezřídka chápou jako čas věnovaný rodině formou finančního přínosu.

Diskuse k výsledkům grafu 5, charakterizující-

mu role otce, v nichž je nezastupitelný ve vývoji dítěte. Na tuto otázku mohli respondenti vybrat jednu a více z nabízených alternativ, ale také vyjádřit svůj vlastní názor. Finanční podporu jako roli otce ve vztahu k vývoji dítěte vnímá nejvíce respondentů v počtu 86. V otci je stále viděn živitel rodiny. Převládají tradiční názory o rozdělení rolí. Přesto, že se tradiční rozdělení žen a mužů více méně nemění, mladá generace vyjadřuje slabší podporu tradiční identifikaci žen s rodinou a mateřstvím. Za hlavní důvod současného vývoje rodiny je považována změna hodnotových orientací mladší generace, které souvisí se zvyšováním důrazu na autonomii, svobodu, rovnost příležitostí mužů a žen. Mezi odborníky neexistuje jednotný pohled na budoucí vývoj (Chaloupková a Šalamounová, 2004). Následovalo 76 odpovědí, že role otce je nezastupitelná při vedení dítěte ke sportu. Výzkum Maříkové a Radimské (2004) ukazuje, že sportování mužů s dětmi není považováno za nenahraditelnou úlohu otcovství. 65 dotazovaných osob uvedlo, že role otce je nezastupitelná při vedení dítěte k zájmům, 34 dotazovaných osob označilo případ učení se s dítětem. Podle Warshaka (1996) většina odborníků zdůrazňuje vlivy prostředí na intelektové funkce dítěte. Otcové mají jako součást prostředí významný vliv na psychologický vývoj svých dětí. Kladné výsledky v ovlivňování intelektu dítěte mají otcové, kteří chválili své děti a vítali příležitost, kdy jim mohli s něčím pomoci. Naopak intelektový vývoj dítěte mohou narušit tím, že je nadměrně omezují při prozkoumávání jejich okolí. Výsledek otcovských očekávání ve schopnosti dcery vedou u žen k vývoji autonomie, nezávislosti, úspěšnosti a tvořivosti, to vše v kontextu vřelého vztahu otce a dcery. Dále 17 respondentů uvedlo účast na rodičovských schůzkách a 11 respondentů doprovod k lékaři. Jiné nezastupitelné role uvedlo 73 respondentů. Tito respondenti vnímali nezastupitelnou roli otce v poskytování mužského modelu chování, díky němuž se dítě může identifikovat. Chlapec se může ztotožnit s otcem a dívka se mohou vůči mužskému pohlaví vymezit a utváří si typický vzor chování pro své budoucí partnery. Vztah otce a syna bývá charakteristický důrazem na mužskou identitu. Významným symbolem proměny vztahu otce a syna je změna jejich tělesných znaků a kompetencí. Přestože v dospívání syn přestává vyhledávat otcovu přítomnost a dává přednost svým vrstevníkům, stále otce potřebuje především k vymezení vztahu právě k němu. Je pro něj významný a chtěl by se mu vyrovnat (Vágnerová, 2005). Pro některé respondenty je otec nezastupitelný, potřebný ve všech rodičovských rolích. Na druhou stranu se jiní dotazovaní

shodli na opačném názoru - otec je zastupitelný ve všech rolích, i když někteří připustili, že v podstatě otcovství jej nikdo nahradit nemůže. Další uváděné nezastupitelné role otce při vývoji dítěte podle respondentů byly: vnímání otce jako autority, principy trestu a odměny při tvoření hranic, napomáhání dítěti vytvářet morální hodnotový vzorec. Někteří respondenti uvedli, že je otec nezastupitelný jen při počtetí. Odpovědi dotazovaných stále svědčí o genderovém rozdělení rolí při výchově dítěte na základě pohlaví. Snahy společností o změny rolí v rodině a přitom jejich stále hluboce zakořeněné tradiční rozdělení rolí posunulo současnou rodinu do poloviny cesty k jejich nové organizaci (Maříková a Radimská, 2004).

ZÁVĚR

Genderové role jsou výsledkem specifikace a diferenciací, kterými prošla ve svém vývoji společnost. Jedná se o funkci, která je jedinci přisouzena, ne o jeho podstatu. Genderové role a genderovou identitu si dítě neosvojuje mechanicky od rodiče. Osvojuje si je tím, že se různými způsoby identifikuje. Někteří muži uvádí, že by uvítali, kdyby se mohli o své děti starat, ale jejich hlavní povinností jako manželů a otců je zajištění obživy. Struktura pracovního trhu v naší společnosti jim s tímto chováním umožňuje. Cílem zrealizovaného průzkumu bylo zmapovat názory veřejnosti na roli otce v rodině jako činitele ovlivňujícího vývoj dítěte. Z výsledků průzkumu bylo zjištěno, že 50,5 % respondentů vnímá role otce a matky jako rovnocenné. 45 % respondentů označilo tvrzení, že role muže je méněcenná roli ženy. Otcové mají důležitou úlohu pomáhat dětem při životně důležitém přesunu z jejich původní rodiny do vnějšího světa. Vliv otce je zřejmý počínaje kojeneckým věkem dítěte, kdy při své větší angažovanosti ve výchově přináší dětem méně strachu vůči cizím lidem. U starších dětí dokáže přístup otce ovlivnit, jak synové vychází se svými vrstevníky. Chlapci, kteří neměli kontakt se svými otci v předškolním věku,

byli v době nástupu do školy v průměru méně asertivní a více závislí na svých spolužácích. Muž ve své rodičovské roli by měl být otcem angažovaným, pečujícím, věnujícím svým dětem nezanedbatelnou část svého času. Muž, který svou otcovskou roli bez výhrad přijímá, přistupuje k ní zodpovědně a považuje ji pro sebe samého za důležitou.

LITERATURA

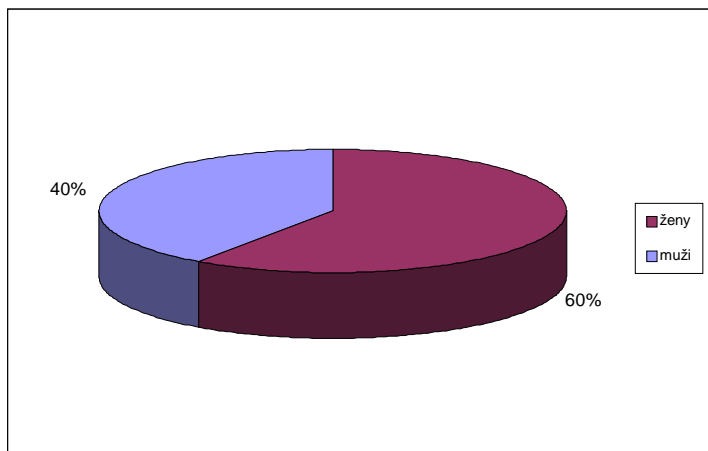
- BAKALÁŘ, E.: *Průvodce otcovstvím, aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Vyšehrad, Praha, 2002.
- BURGESSOVÁ, A.: *Návrat otcovství*. Jota, Brno, 2004.
- CURRAN, D. J., RENZZETTI, C. M.: *Ženy, muži a společnost*. Karolinum, Praha, 2003.
- ČERNÁ, P.: *Rozvod, otcové a děti*. Eurolex Bohemia, Praha, 2001.
- DUNOVSKÝ, J.: *Sociální pediatrie*. Grada, Praha, 1999.
- CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P.: *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 2004.
- JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*. Portál, Praha, 2001.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Grada, Praha, 1998.
- MOŽNÝ, I.: *Sociologie rodiny*. Slon, Praha, 2002.
- MAŘÍKOVÁ, H., RADIMSKÁ, R.: *Podpora využívání rodičovské dovolené muži*. [online]. Sept. [cit. 2005-09-30]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/956/vyzkum.pdf>>, 2004.
- MATĚJČEK, Z.: *Co děti nejvíce potřebují*. Portál, Praha, 2003.
- MOIR, B., MOIR, A.: *Proč muži neželí*. Grada, Praha, 2000.
- OAKLEOVÁ, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Portál, Praha, 2000.
- SEJKOROVÁ, E., KVĚTOŇ, P.: *Mužská a ženská role v současné rodině*. In: *Psychologie dnes*. Portál, Praha, 16-17, 2001.
- SINGLY, F.: *Sociologie současné rodiny*. Portál, Praha, 1999.
- SKOČOVSKÝ, K.: *O těhotenství tatínků*. In: *Psychologie dnes*. Portál, Praha, s. 22-23, 2004.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Karolinum, Praha, 2005.
- VELEMÍNSKÝ, M.: *Milá maminko, tatínku*. Dona, České Budějovice, 1993.
- WARSHAK, R. A.: *Revoluce v porozvodové péči o dítě*. Portál, Praha, 1996.

Michaela Šímková a Adéla Kubičková
MISASIM@seznam.cz

PŘÍLOHY

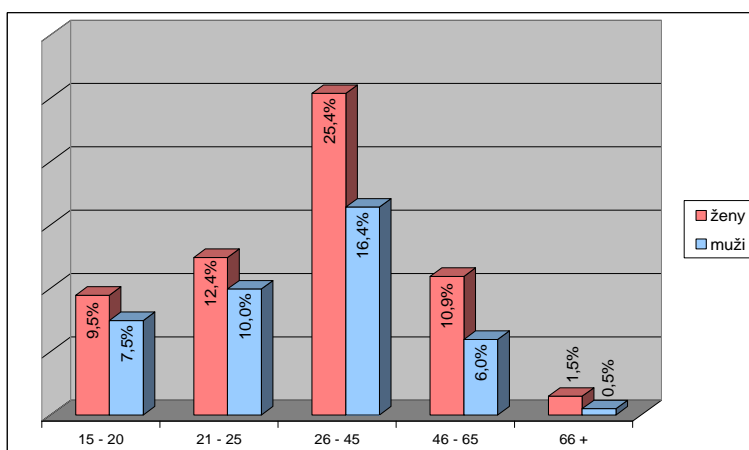
(viz další stránka)

Graf 1: Zastoupení respondentů podle pohlaví (v %)

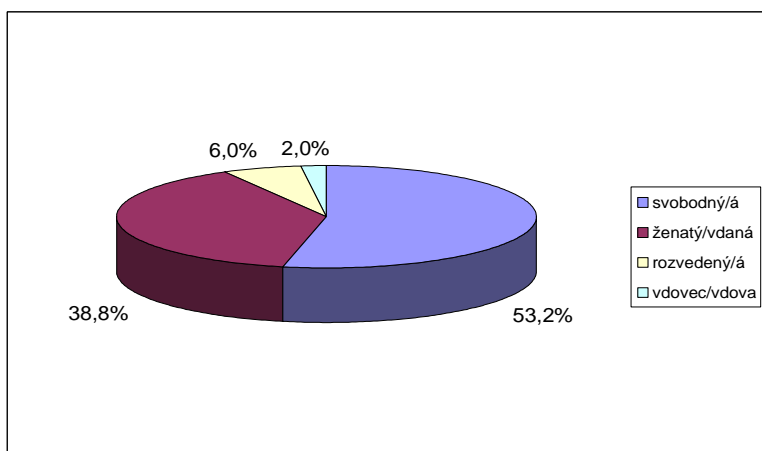
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 2: Zastoupení respondentů podle věku (v %)

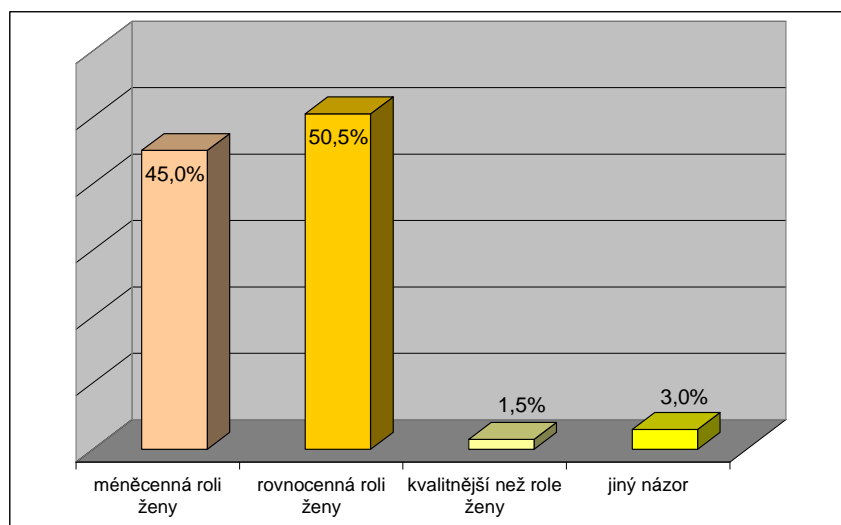
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 3: Zastoupení respondentů podle rodinného stavu (v %)

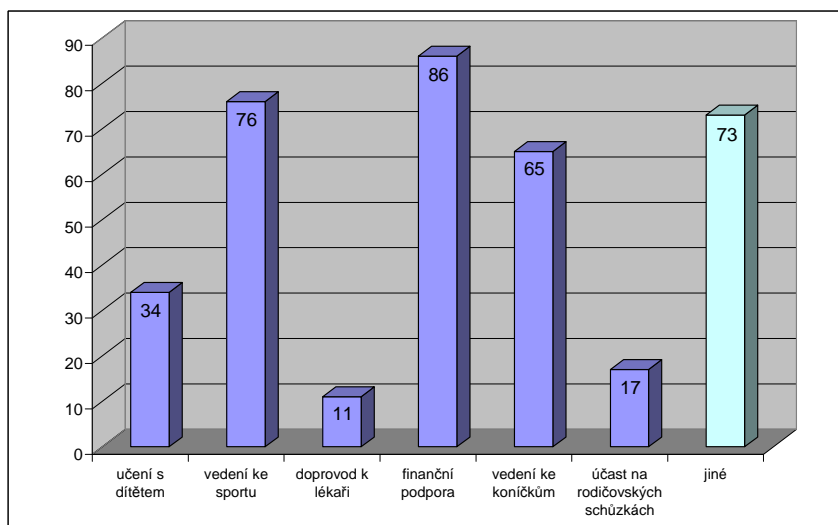
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 4: Postoj respondentů k roli otce ve vztahu k roli matky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 5: Určení respondentů nezastupitelných rolí otce (v absolutních číslech)

Zdroj: Vlastní výzkum